

Ideologie, represiune și pedeapsa cu moartea în deceniul dinaintea adoptării Codului penal din 1969*

Radu Stancu

Keywords: *Death Penalty; Capital Punishment; Communism; Romania*

Introducere

Credem cu tărie că există lecții care pot fi învățate din experiența pedepsei capitale în statele comuniste. Urmând îndemnul¹ lui Michel Foucault de a conexează abolirea pedepsei capitale cu o dezbatere serioasă și având în vedere suportul popular pentru pedeapsa cu moartea, este extrem de important ca istoria acesteia să fie cunoscută atât de specialiști cât și de către publicul larg. În plus, unele dintre statele care încă mai aplică pedeapsa capitală sunt state comuniste, precum China, unde numărul execuțiilor îl depășește pe cel însumat din restul lumii. Sperăm că putem astfel înțelege mai ușor mecanismele pedepsei capitale într-un regim în care cifrele referitoare la execuții sunt secrete, cu ajutorul cunoștințelor despre pedeapsa cu moartea în foste regimuri comuniste.

Istoria pedepsei capitale în România comunistă este în cea mai mare parte necunoscută și plină de ambiguități. Este dificil de estimat câți oameni au fost executați și practic imposibil să facem același lucru pentru cei condamnați dar care nu au fost executați. Ignoranța și mistificarea caracterizează percepția publică, iar greșelile abundă în cele câteva lucrări academice, lăsând sub semnul incertitudinii ceea ce știm despre pedeapsa capitală astăzi.

De obicei se pledează în favoarea sau împotriva pedepsei capitale pe baza unei perspective morale sau utilitariste diferite. Este adevărat că uneori acestea se intercalează: cineva poate fi retenționist chiar dacă pentru sine eficiența pedepsei capitale nu este dovedită, în vreme ce altcineva poate fi aboliționist chiar dacă pedeapsa cu moartea s-ar dovedi eficace². Este dincolo de scopul acestui studiu să intrăm în detalii sau să pledăm pentru una sau alta dintre poziții. Cu toate acestea, considerăm că este o chestiune de onestitate academică în studiul pedepsei capitale a declara încă de la început faptul că ne situăm pe poziții aboliționiste. Aceasta deoarece nu cunoaștem nicio situație statistică doveditoare a relației directe dintre pedeapsa cu moartea și nivelul criminalității, deoarece pedeapsa capitală tinde să fie

---

* Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului "Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate", cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

¹ Michel Foucault, *Against Replacement Penalties*, în *Essential Works of Foucault. 1954-1984*, 3: *Power* (ed. Paul Rabinow), New York 2000, p. 459-461.

² Stanislaw Frankowski, *Post Communist Europe*, în *Capital Punishment. Global Issues and Prospects* (ed. Peter Hodgkinson & Andrew Rutherford), Winchester 1996, p. 215-243.

arbitrar aplicată pe criteriile de rasă, etnie, clasă etc., iar erori judiciare pot interveni³. Mai mult, așa cum această cercetare va arăta, circumstanțele politice influențează adeseori codificarea juridică și punerea sa în aplicare.

Acest studiu nu oferă o perspectivă maniheistă care să conexeze comunismul cu pedeapsa cu moartea iar abolirea sa cu inamicul liberal. Această dihotomie este o modalitate simplistă și învechită de a privi istoria pedepsei capitale, așa cum au dovedit-o evenimente specifice precum abolirea pedepsei cu moartea în R.D.G. în 1987 și aplicarea ei frecventă în S.U.A. până în zilele noastre. Pedeapsa cu moartea este imună la asemenea distincții⁴. Prin urmare, deosebirea sa constă în caracteristici care se ascund mai adânc în istoria pedepsei capitale. Dacă pentru Europa occidentală această istorie este mai mult sau mai puțin cunoscută, nu la fel este cazul pentru U.R.S.S. și fostele state membre ale blocului socialist, unde pedeapsa capitală ca o realitate istorică este prea puțin explorată.

Istoria pedepsei capitale în România înainte de cel de-al doilea război mondial nu este spectaculoasă. Folosită intermitent în prima jumătate a secolului al XIX-lea, a urmat o cale neobișnuită, comparativ cu alte țări în această perioadă. A fost abolită în 1864 în nou născutul stat român, cu excepția unor infracțiuni militare stipulate de Codul Militar. Înaintea celui de-al doilea război mondial, mai multe lucrări au fost publicate despre acest subiect. Una dintre ele condamnă practica „împușcării osândiților și arestaților fugari”⁵. O altă lucrare susținea aboliționismul făcând un scurt istoric al pedepsei capitale în România secolului al XIX-lea, autorul său fiind el însuși supraviețuitorul unui atentat politic⁶. Cu câțiva ani înainte ca prestigiosul jurist Vespasian V. Pella să se situeze pe poziții aboliționiste în contextul adoptării unei noi Constituții în 1923, o voce importantă precum cea a profesorului Ion Târnoviceanu, fondatorul criminologiei românești, se exprima în favoarea pedepsei capitale⁷. Toate aceste contribuții, cele mai multe dintre ele ale unor specialiști în drept, arată că reținerea sau abolirea pedepsei cu moartea era deschisă unei dezbateri intelectuale.

Un aspect interesant este legat de o lege din 1924, Legea Mârzescu, ce a interzis activitatea Partidului Comunist. Un autor occidental, Stanislaw Frankowski⁸, nu este singurul care în mod eronat înregistrează acest moment drept cel în care pedeapsa capitală a fost instituită împotriva agitatorilor comuniști. Legea nu includea o asemenea prevedere și probabil istoriografia comunistă și propaganda au fost cele care au inoculat această mistificare. Un astfel de exemplu, prin intermediul unei afirmații voit ambigue, îl putem găsi la Iulian Poenaru:

“Dar legile penale burgheze ulterioare [...] au fost din ce în ce mai represive, prevăzând ilegalizarea în 1924 a Partidului Comunist, *reprimarea unor*

³ Richard Evans, *Rituals of Retribution: Capital Punishment in Germany, 1600-1987*, Oxford 1996, p. 907-908.

⁴ *The Cultural Lives of Capital Punishment. Comparative Perspectives* (ed. Christian Boulanger & Austin Sarat), Stanford 2005, p. 31.

⁵ Constantin Filiti, *Despre Împușcarea Osândiților și Arestaților Fugari*, București, 1882.

⁶ Constantin C. Angelescu, *Pedeapsa cu Moarte la Români în Veacul al XIX-lea*, București 1927.

⁷ Vespasian V. Pella, *Pedeapsa cu Moarte în Legătură cu Proiectul Constituției*, București 1923.

⁸ St. Frankowski, *op. cit.*, p. 217.

infrafracțiuni contra liniștii publice prin legea Mârzescu din același an, modificată în 1927 și 1933 când a devenit legea *Mârzescu-Mironescu*, prin care au fost justificate *omourile scuzabile* săvârșite de guvernanți în timpul grevelor muncitorești din Valea Jiului din 1929 și de la Grivița din 1933.”⁹

Un al doilea nivel al discuției metodologice reia o altă întrebare, pe care am ridicat-o anterior, ce merge dincolo de discurs și este mult mai ancorată în realitate decât discuția ideologică. Cum a fost pedeapsa capitală folosită ca instrument politic? Pentru a răspunde, ne vom referi la dezbaterea care a definit istoriografia comunismului, și anume cea dintre școala totalitară, respectiv cea revizionistă din cadrul sovietologiei americane¹⁰. În accepțiunea primilor, statul atotputernic guvernează fiecare parte a vieții politice și sociale prin coerciție și teroare. Această perspectivă este negată de revizionisti, care atrag atenția că anumite aspecte ale vieții erau mai independente, sau, am spune, negociate cu statul, ceea ce converge cu teoria foucauldiană a mecanismelor disciplinare. O să arătăm cum folosirea pedepsei capitale demonstrează frecvente iregularități și o politică incoerentă a reprezentanților unui regim care nu pare întotdeauna convins de scopurile sale sau de modalitățile de a le atinge, și care și-a transformat propria perpetuare într-una din finalitățile sale de bază, mai ales când a fost cel mai slab, adică la începutul și aproape de finalul existenței sale. Rezultatul a fost folosirea pedepsei capitale într-o manieră dictată de „nevoi” imediate și reacții la evenimente specifice, mai degrabă decât de o politică penală coerentă și a fost în ultimă instanță mai puțin influențat de ideologie decât ne-am putea aștepta. Cu toate acestea, regulile jocului erau stabilite de stat prin prevederi legale stricte, așadar considerăm o perspectivă ponderată, oferită de ambele școli, ca fiind cea mai potrivită.

Decretul nr. 318/1958, înăsprirea Codului penal și urmările

Referitor la pedeapsa cu moartea, prima jumătate a perioadei comuniste a fost foarte dinamică. Debutul său a fost dominat de chestiunea criminalilor de război, care adeseori a luat aspectul unei răzbunări, o formă deghizată de a-i pedepsi pe fasciști, foștii rivali politici ai comuniștilor. Lipsa surselor nu ne permite să avem o imagine completă a acestui fenomen, în vreme ce o comparație cu alte state comuniste est-europene confirmă inexactitatea datelor. În 1949, prevederile legale referitoare la pedeapsa capitală au fost extinse, cuprinzând numeroase infracțiuni economice și politice, cu intenția de a intimida o mare parte a populației. Exploatarea propagandistică era axată pe publicitatea prevederilor legale și nu pe cazuri particulare, cu excepția cazului jafului asupra mașinii băncii de stat, ce a fost prezentat unei audiențe limitate. Contând în primul rând pe efectul preventiv specific al execuțiilor, regimul a folosit pedeapsa cu moartea mai ales pentru eliminarea fasciștilor, sabotorilor, trădătorilor ori a membrilor grupurilor de rezistență etc. Sentințele trebuiau să ofere aparența de legalitate necesară îmbunătățirii imaginii

⁹ Iulian Poenaru, *Contribuții la Studiul Pedepsei Capitale*, București 1974, p. 74.

¹⁰ Sheila Fitzpatrick, *Revisionism in Soviet History*, “History and Theory” 46 (December 2007), p. 77-91.

regimului și, de asemenea, aveau un rol preventiv. Deși juriști de prim rang au dezbătut problema pedepsei capitale și au încercat să o abolească în 1956, prevederile legislative și aplicarea lor s-au înăsprit în 1958, când liderul stalinist Gheorghe Gheorghiu-Dej și-a simțit poziția amenințată.

În 1957 a fost trimis în teritoriu un proiect al Codului penal, iar magistraților și avocaților le-a fost solicitat să își exprime punctul de vedere. Privind articolul 44, cel care făcea referire la pedeapsa cu moartea, marea lor majoritate și-a exprimat îngrijorarea, mai întâi vis-a-vis de definirea vagă a infracțiunilor pedepsite cu moartea, spre exemplu în cazul **delapidării cu caracter deosebit de grav**, cerând o delimitare precisă a caracterului **deosebit de grav**, eventual stabilindu-se un prag¹¹. În al doilea rând, se critica pedeapsa în sine. Dintr-un punct de vedere ideologic și juridic, avocatul Adolf Reneti din Sfântu Gheorghe critica definirea vagă a pedepselor în general: "Noțiunea de pedeapsă este confundată cu scopul pedepsei (reeducarea). La infracțiunile unde pedeapsa este condamnarea la moarte reeducarea nu are nici un sens."¹² Avocatul Ioan Dumitrescu din Giurgiu este chiar și mai explicit: "Suntem împotriva acestei măsuri, pentru că ea este în contradicție cu principiile marxist-leniniste care consideră pe infractor educabil, iar în pedeapsă un mijloc de reeducare și de readucere în societate a inculpatului."¹³ A. Hilsenrad nu înțelege de ce, "din momentul în care această pedeapsă există [...] ar trebui strecurată în mod discret în cod ca o măsură vremelnică [...] trebuie să fie în fruntea pedepselor din lista prevăzută în art. 43."¹⁴ "Multiplicitatea faptelor pedepsite cu moartea însă demonstrează că sancțiunea nu este excepțională" susține avocatul Dan Victor, iar "dacă, într-adevăr, pe de altă parte, măsura este considerată vremelnică, ea nu trebuie să apară în textul Codului penal."¹⁵

Aceste critici de fond asupra Codului penal au fost însoțite de dificultăți procedurale în interpretarea prevederilor legale în timpul actului de justiție. Dar aceste dificultăți au fost mai puțin importante, de vreme ce legea era o unealtă în serviciul țelurilor pe care regimul trebuia să le atingă. Înainte de modificarea Codului penal, un raport secret al Ministerului de Interne critica dur Ministerul Justiției pentru conținutul prea permisiv a ceea ce probabil era un proiect al codului. Nu toate infracțiunile fuseseră incluse, definițiile nu erau suficient de cuprinzătoare și

"au fost neglijate interesele apărării securității statului nostru [...]. La întocmirea proiectului nu s-a ținut cont de faptul că în condițiile țării noastre există încă o bază socială generatoare de infracțiuni contrarevoluționare, formată dintr-o pătură numeroasă de chiaburi, moșieri, fabricanți și mari negustori deposedați, legionari, exponenți ai partidelor burgheze, foști SSI-ști și polițiști și alte

---

¹¹ Arhiva Ministerului Justiției [în continuare, AMJ], fond neinventariat, ds. *Observații și Propuneri la Codul Penal, Vol. II, 1957*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

elemente antipopulare, care duc o luptă împotriva puterii populare când fățiș, când ascuns, însă cu forme din ce în ce mai variate și subtile.”¹⁶

Autoritățile au decis între timp adoptarea acestor prevederi cât mai repede cu putință. Un nou cod penal nu a fost adoptat decât în 1969, însă numeroase legi l-au modificat pe cel vechi în tot acest interval. Utilizarea pedepsei cu moartea a fost extinsă și pentru infracțiunea de omor deosebit de grav prin decretul nr. 469 din 20 septembrie 1957 și, în același an, cel puțin o persoană a fost executată pentru această infracțiune¹⁷. Articolul 464¹ prevedea că “Omorul săvârșit cu premeditare, dacă datorită acesteia fapta prezintă un caracter deosebit de grav, sau omorul săvârșit prin cruzimi sau torturi, se pedepsește cu moartea. Cu aceeași pedeapsă se sancționează omorul a două sau mai multe persoane deodată sau prin acțiuni diferite”¹⁸. Este foarte important să menționăm că aceasta este pentru prima dată când infracțiunea de omor deosebit de grav este pedepsită cu moartea după 1944. În tot acest interval, autoritățile au considerat infracțiunile politice și economice mai condamnabile decât o crimă. Același decret prevedea pedeapsa cu moartea pentru *delapidare cu caracter deosebit de grav* (art. 236, alin. 2); *caracterul deosebit de grav* fiind explicat după cum urmează: “aplicarea maximului pedepsei prevăzute de lege pentru forma simplă a infracțiunii nu ar fi îndestulătoare.”¹⁹

Un an mai târziu, Codul penal a fost modificat substanțial prin decretul nr. 318 din 17 iulie 1958. Decretul sintetizează prevederile mai multor decrete din perioada 1949-1958, dar include de asemenea și multe infracțiuni capitale noi, în cazul celor mai multe dintre ele, pedeapsa cu moartea fiind singura disponibilă. Expunerea de motive ce însoțește decretul argumentează pe de o parte că legea 16/1949 modificată prin decretul 199/1950 și Codul penal coexistau, ceea ce crea dificultăți instanțelor în aplicarea uniformă a legii. “Pe de altă parte, intensificarea unor acțiuni criminale ale dușmanilor regimului nostru impun aplicarea pedepsei cu moartea și pentru alte infracțiuni deosebit de grave ca: răzvrătirea, crima de rebeliune și alte câteva infracțiuni asemănătoare.”²⁰

Articolele 184-192 descriu trădarea în diverse forme, cum ar fi divulgarea de secrete de stat privind capacitatea de apărare, orice act împotriva unui stat aliat etc.:

“7. Art. 184. Cetățeanul român care săvârșește vreo faptă de natură a supune teritoriul statului sau o parte din el suveranității unui stat străin sau de a suprima ori știrbi independența statului, comite crima de trădare de patrie și se pedepsește cu moartea.

---

¹⁶ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității [în continuare, ACNSAS], fond *Documentar*, ds. 10172/19, f. 389-390.

¹⁷ Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor [în continuare, AANP], fond *Fișe Matricole Penale*.

¹⁸ *Decretul nr. 469 pentru Modificarea Codului Penal*, “Buletinul Oficial”, 30 septembrie 1957, p. 230.

¹⁹ *Ibidem*, p. 229.

²⁰ ANIC, fond *Consiliul de Stat. Decrete*, decret nr. 318/1958, f. 27.

Cu aceeași pedeapsă se pedepsește și săvârșirea unui fapt de natură a submina unitatea statului.

8. Art. 185. Cetățeanul român care poartă arme contra patriei sale sau se înrolează în armata unui stat aflat în război cu statul român, comite crima de trădare de patrie și se pedepsește cu moartea.

9. Articolul 186 alin. 1 va avea următorul cuprins:

Art. 186 alin. 1 – Cetățeanul român care uneltește sau care se pune în înțelegere cu guvernele străine sau cu agenții lor ori cu partide, asociații sau grupări străine cu caracter politic, spre a provoca război contra statului român, spre a înlesni ori aduce ocupația străină comite crima de trădare de patrie și se pedepsește cu moartea.

10. Articolul 187 alin. 1 și pct. 1 vor avea următorul cuprins:

Art. 187 alin. 1 – Dacă relațiile întreținute de cetățeanul român cu supușii puterii străine aveau ca obiect unul dintre următoarele fapte, pedeapsa este moartea:

1. Îndeplinirea unor acte care ar putea să angajeze statul român la declararea neutralității sau la declarația de război.²¹

Art. 188 prevedea infracțiunile capitale în caz de război, în vreme ce art. 190-192 descriau cazurile trădării de patrie prin necredință atât în cazul funcționarilor publici cât și al altor persoane.

Art. 194 face referire la cazurile de spionaj, însă pedeapsa cu moartea era prevăzută numai în cazul străinilor care comiteau majoritatea infracțiunilor descrise în articolele anterioare.

Un alt set de infracțiuni capitale au fost cele referitoare la securitatea internă a statului. Articolul 207, unul dintre cele mai folosite în reprimarea opozițiilor politici, privea actele de teroare:

“Art. 207 - Actele de teroare, săvârșite individual sau în grup prin orice mijloace, precum și răspândirea de microbi sau substanțe otrăvitoare, care au ca urmare moartea sau vătămarea gravă a integrității corporale, precum și constituirea în bande în scop terorist sau de sabotaj, se pedepsesc cu moartea și confiscarea averii.”²²

Art. 209 descria în detaliu cazurile de subminare a economiei naționale, unele deja pedepsite cu moartea prin decretul nr. 202/1953, aceasta fiind prevăzută în cazurile deosebit de grave. Majoritatea acestor infracțiuni fuseseră stipulate anterior în Codul penal, însă nu ca infracțiuni capitale. Aplicarea pentru delapidare era restrânsă la cazurile de peste 100.000 lei, sau sub acest prag dacă acțiunea reprezenta o amenințare socială gravă ori era comisă în mod repetat, conform articolului 236. Foarte important, tentativa de comitere era de asemenea pedepsită cu moartea, iar în cazul delapidării, toată averea celui executat trebuia confiscată, sub forma unei pedepse complementare, cu efecte evidente asupra familiei condamnatului.

²¹ *Decretul nr. 318 pentru Modificarea Codului Penal și a Codului de Procedură Penală*, “Buletinul Oficial”, 21 iulie 1958, p. 202, 203.

²² *Ibidem*.

Art. 210 prevedea în anumite cazuri moartea pentru răzvrătire, în vreme ce art. 211 și 212 stabileau aceeași pedeapsă pentru crimele de insurecție și uzurpare militară. Art. 262 descria rebeliunea față de Adunarea Legiuitoare iar pedepsea era moartea în situația în care acțiunile se soldau cu moartea unei persoane. Art. 320 prevedea că pentru actele comise în țară de membrii unei bande constituite în străinătate se pronunță de asemenea sentința capitală, “dacă s-a încercat sau s-a săvârșit tâlhărie sau omor”²³.

Art. 505²⁰ specifica faptul că amânarea pronunțării sentinței în cazul în care legea putea prevede pedeapsa capitală nu se putea face decât o singură dată și pentru cel mult 3 zile. De asemenea, recursul trebuia declarat în 24 de ore și judecat în termen de 3 zile iar cererea de grațiere trebuia redactată în termen de 24 de ore de la hotărârea definitivă.

Art. 184 sintetiza conținutul decretului printr-un paragraf foarte cuprinzător: “Cu aceeași pedeapsă se pedepsește și săvârșirea unui fapt de natură a submina unitatea statului”²⁴. Toate prevederile decretului 318 puteau fi aplicate și pentru faptele comise anterior intrării sale în vigoare (art. III).

Ulterior, decretul nr. 1 din 3 ianuarie 1959 avea să facă din tentativa de comitere a actelor de teroare, răzvrătire, insurecție și uzurpare militară, de asemenea, o infracțiune capitală. Articolul 209 făcea referire acum la crima de uneltire contra ordinii sociale, pedepsită cu moartea în cazurile deosebit de grave:

“[...] faptul de a iniția sau constitui, în țară sau în străinătate, organizații sau asociații care au drept scop schimbarea ordinii sociale existente în stat sau a formei de guvernământ democratice, ori de a activa în cadrul unei asemenea organizații sau asociații, ori de a adera la acestea. Când fapta prezintă un caracter deosebit de grav, pedeapsa este moartea.”²⁵

Pentru toate infracțiunile, dacă se stabileau circumstanțe atenuante, pedeapsa cu moartea putea fi transformată atât în pedeapsa cu munca silnică pe viață cât și în alte pedepse, spre deosebire de decretul 318/1958, unde această prevedere se aplica doar infracțiunilor contra avutului obștesc.

Ce a putut determina această atitudine și această înăsprire a politicii penale? Considerăm că evenimentele din U.R.S.S. de după moartea lui Stalin și condamnarea crimelor sale, revolta din Ungaria²⁶ din 1956 și retragerea trupelor sovietice din România, în 1958²⁷, au fost percepute ca o amenințare de către liderul stalinist Gheorghe Gheorghiu-Dej și aceasta a dus la o represiune continuă de-a lungul întregii perioade. Pe de altă parte, unii autori au identificat două valuri de represiune, între 1949-1953 și 1958-1960, o altă interpretare putând fi aceea că moartea lui Stalin și dorința României de a fi primită la ONU au determinat o relaxare în intervalul

²³ *Ibidem*. p. 206.

²⁴ *Ibidem*, p. 202.

²⁵ *Decretul nr. 1 pentru modificarea codului penal*, “Buletinul Oficial”, 3 ianuarie 1959, p. 2.

²⁶ ACNSAS, fond *Documentar*, ds. 10172/19, f. 390.

²⁷ Evenimente similare au avut același efect și în R.D.G. A se vedea R. Evans, *op. cit.*, p. 845, 867.

1953-1958²⁸. O relaxare poate fi cu adevărat observată în 1955, când interesele României de a fi acceptată la ONU determină această atitudine²⁹, cu un deznodământ favorabil în luna decembrie. În 1956 însă, pe fondul evenimentelor din Ungaria aceasta se încheie rapid. Ulterior, ca urmare a atitudinii loiale din timpul evenimentelor din Ungaria în 1956, trupele sovietice au fost retrase în 1958, însă tot acum autoritățile române au ținut să demonstreze că aceasta nu presupune o destindere a politicilor penale. Astfel, din raportul Securității privitor la proiectul de cod penal, menționat anterior, putem afla că:

“Evenimentele din Ungaria și încordarea situației internaționale din ultimul timp, a confirmat pe deplin încăodată că această bază socială antipopulară – sprijinită de reacțiunea imperialistă – desfășoară o luptă de clasă sub formele cele mai variate, mergând până la acțiuni înarmate, în speranța de a înlătura puterea populară și de a reinstaura orânduirea capitalistă.”³⁰

În același timp, situația infracțională în domeniul economic era o altă chestiune stringentă și a fost subiect de dezbatere al Plenarei Comitetului Central al P.M.R. din 9-13 iunie 1958. Un raport prealabil a fost prezentat de Emil Bodnăraș, relevând pagube în dauna avutului obștesc aduse prin infracțiuni, în valoare de totală de 664 de milioane lei în perioada 1955-1957. Numai în anul 1957 fuseseră condamnați la diverse pedepse 14.812 gestionari și casieri, 412 directori, 139 directori adjuncți și 803 contabili șefi³¹. Cu toate acestea, autoritățile centrale de partid erau total nesatisfăcute de amploarea pe care fenomenul o avea, fiind aspru criticate numeroase structuri ministeriale, dar în special cele judiciare. În primul rând erau vizați judecătorii:

“Toate acestea se datoresc faptului că în organele justiției mai există încă elemente necorespunzătoare, care în judecarea unor procese punându-se la adăpostul concepției burgheze despre așa zisa «independență» a justiției și a judecării după «intima convingere», dau hotărâri contrare intereselor statului nostru democrat-popular, caută să se sustragă controlului de partid, ignorând caracterul de clasă al justiției populare.”³²

Aceste lucruri pot părea surprinzătoare pentru un sistem democratic în care separația puterilor este un principiu consacrat, însă viziunea doctrinară de la nivelul partidului muncitoresc este explicată de același Bodnăraș:

---

²⁸ Cosmin Budeancă, *Represiunea politică în România comunistă. “Garda Albă” – organizație subversivă inventată de Securitatea hunedoareană*, Cluj Napoca 2010, p. 20.

²⁹ Amnesty International, *Prison Condition in Rumania. Conditions for Political Prisoners*, Londra 1965, p. 2-3.

³⁰ ACNSAS, fond *Documentar*, ds. 10172/19, f. 389-390.

³¹ ANIC, fond *CC al PCR. Cancelarie*, ds. 16/1958, f. 260.

³² *Ibidem*, f. 265.

“Burghezia avea alte norme și concepții în atacarea avutului obștesc și toate normele de drept au izvorât din această concepție și necesitate de clasă. [...] Concepția proprietății în statul socialist e cu totul alta. Ea nu se poate împăca cu formele juridice care erau destinate ocrotirii proprietății capitaliste sub nici o formă.”³³

În același timp, Tribunalul Suprem era acuzat de “pasivitate și lipsă de simț de răspundere”, iar avocații sunt practic somați să funcționeze mai degrabă ca niște acuzatori decât ca apărători, totul în numele apărării intereselor statului democrat-popular. Alexandru Voitinovici, președintele Tribunalului Suprem face referire la ceea ce fusese o întrebare retorică a lui Dej, dar care a ghidat practic discuțiile și a determinat concluziile dezbaterilor, anume dacă există o bază contrarevoluționară infracțiunile împotriva interesului obștesc, și mai ales dacă “există posibilitatea în cadrul legilor existente de trecere a unor cazuri de drept comun la contrarevoluționari?”³⁴

Desigur, Voitinovici ca și ceilalți se supune logicii liderului de partid și își face autocritica. Atitudinea lui Gheorghe Gheorghiu Dej devine pe alocuri ridicolă, pe alocuri macabră:

“Tov. Dej: Am putea să facem în așa fel ca: dacă pierde cineva ceva să nu se atingă nimeni de acel obiect?

Tov. Staicu Stelian: Dacă va da concursul toate organele din economie, eu am convingerea că vom ajunge la acest lucru.

Tov. Dej: Trebuie măsuri ca pe timpul lui Vlad Țepeș?”³⁵

[...]

Tov. Dej: Să nu-i crezi, chiar și atunci când sunt morți, nici atunci să nu-i crezi, chiar când pui capacul, îi pui în groapă și nici atunci să nu crezi că și atunci iese de acolo.”³⁶

În cele din urmă raportul propunea, printre altele, organizarea de:

“[...] adunări ale oamenilor muncii unde să fie aduși hoții și delapidatorii, după ce au fost anchetați de organele competente și s-a stabilit vinovăția lor, demascând în fața maselor faptele săvârșite de aceștia în unitățile respective, precum și metodele folosite de ei pentru păgubirea avutului obștesc. Aceste adunări trebuie să fie astfel organizate ca masele să ceară pedepsirea exemplară a infractorilor. La aceste adunări să fie chemați și judecătorii, procurorii și asesorii populari.”³⁷

---

³³ *Ibidem*, f. 395.

³⁴ *Ibidem*, f. 382.

³⁵ *Ibidem*, f. 368.

³⁶ *Ibidem*, f. 371.

³⁷ *Ibidem*, f. 278.

Pe lângă măsurile punitive pregătite, și în cele din urmă, așa cum am văzut, materializate prin decretul nr. 318/1958, se avea în vedere îmbunătățirea compoziției de clasă în cadrul învățământului în domeniul juridic, aceasta presupunând un număr mai mare de studenți cu origine muncitorească la facultățile de drept, unde în 1958 80% dintre studenții din anul I aparțineau acestei categorii, destituirea judecătorilor ne-cooperanți, o mai intensă activitate a procurorilor și campanii de presă.

Ulterior emiterii decretului 318, Nicolae Ceaușescu își exprima și el, în cadrul unei consfătuiri cu președinții tribunalelor, susținerea față de înăsprirea Codului penal în pedepsirea infracțiunilor contra avutului obștesc³⁸.

Campanii asemănătoare au avut loc și în alte state socialiste. Surprinzător însă, modelul nu l-a constituit URSS, unde lupta contra criminalității economice, puternic legată de realitățile politice, a fost declanșată abia în 1961, când pedeapsa capitală este introdusă pentru delapidare. Unul dintre primele cazuri a fost în legătură cu un scandal din agricultură, când a ieși la iveală că, dorind să țină pasul în cursa lansată de Hrușciiov de a depăși producția de lapte și carne a SUA, multe unități economice au trimis raportări exagerate. Imediat după, o versiune uluitoare este că ginerele lui Hrușciiov, Alexei Adzhubei, redactor Izvestiia, a avut un rol crucial în a-și convinge socrul să introducă pedeapsa cu moartea pentru infracțiuni împotriva proprietății statului. Acesta a publicat informații despre viața luxoasă a inculpaților și a orchestrat o campanie de scrisori către redacție prin care cetățenii cereau înăsprirea pedepselor³⁹.

Alături de delapidare, aceeași pedeapsă este introdusă treptat pentru falsificare de bani și primire de mită. Deși ultima dintre aceste infracțiuni viza în mod deosebit membrii eșaloanelor superioare ale partidului, fiind inițiată chiar de către Nikita Hrușciiov, aplicarea sa a fost inefficientă, membrii nomenclaturii apărându-se reciproc⁴⁰. După căderea lui Hrușciiov, un studiu din 1965 asupra eficacității pedepsei cu moartea al Institutului pentru Studiul și Prevenirea Criminalității a propus abolirea pedepsei pentru infracțiunile economice, dar propunerea a fost respinsă⁴¹. Numărul execuțiilor a scăzut însă semnificativ în epoca Brejnev.

În Bulgaria, unde prevederile legale erau asemănătoare celor din România, condamnarea la moarte a lui Georgi Marinoff, din Sofia, pentru delapidarea sumei de 126.568 de leva este comutată în 1959 la 20 de ani închisoare, deși pragul sentințelor capitale era același, de 100.000 (leva, în acest caz). Pare a fi o luare în considerare a prevederii după care pedeapsa capitală se aplică numai în cazurile excepțional de grave⁴², conform *Radio Europa Liberă*, sau poate o dovadă a aplicării discreționare a pedepsei.

³⁸ ANIC, fond CC al PCR. Secția Administrativ-Politică, ds. 26/1958, f. 8.

³⁹ Konstantin Simis, *USSR: the corrupt society: the secret world of Soviet capitalism*, New York 1982, p. 29-30.

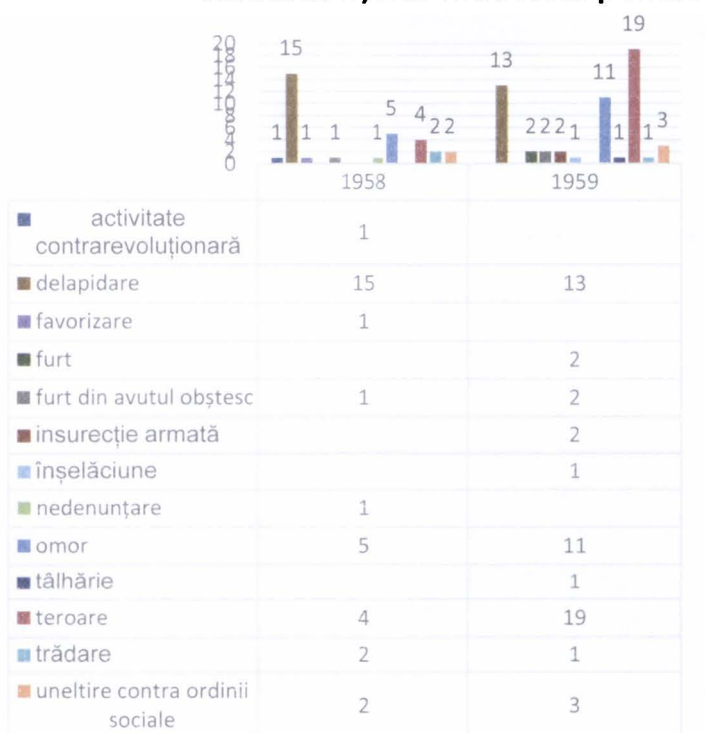
⁴⁰ *Ibidem*, p. 25.

⁴¹ Ger P. Van der Berg, *The Soviet Union and the death penalty*, "Soviet Studies", 35 (1983), 2 (Apr.), p. 163.

⁴² *Capital Punishment for Embezzlement in Bulgaria: To Be Applied only in Exceptional Cases?*, 29 June 1959. HU OSA 300-8-3-499; Records of Radio Free Europe/Radio Liberty Research

În România, rezultatele au fost pe măsura așteptărilor. În 1958 și 1959 folosirea pedepsei cu moartea a atins punctul maxim: 32 de execuții în 1958 și alte 55 în 1959 înregistrate de fișele matricole penale. Dintre acestea, 28 de persoane au fost executate numai pentru delapidare, iar 24 pentru acte de teroare. Execuția a 16 condamnați pentru omor deosebit de grav, urmată de alte 8 cazuri asemănătoare în 1960 ne arată incoerența politicii regimului vis-a-vis de această infracțiune, de vreme ce toate execuțiile pentru omor din următorii 5 ani (1961-1965) au fost în număr de 8⁴³. De asemenea, campania este dublată și de o politică de grațieri la fel de amplă, nu mai puțin de 21 de comutări având loc în 1958, 46 de comutări în 1959, urmate de alte 28 în 1960, în vreme ce în 1961, spre exemplu, are loc un singur act de clemență, numărul cazurilor revenind în limite normale⁴⁴.

Execuții în perioada 1958-1959, conform fișelor matricole penale

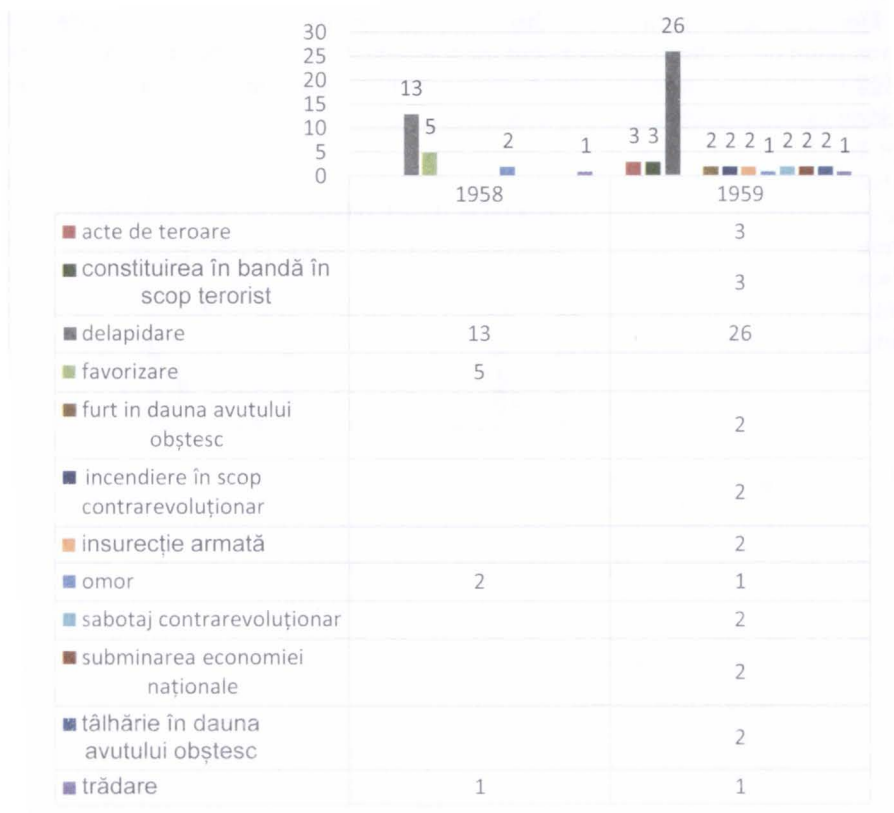

Institute: Publications Department: Background Reports; Open Society Archives at Central European University, Budapest.

⁴³ AANP, fond *Fișe Matricole Penale*, date prelucrate de către autor.

⁴⁴ ANIC, fond *Consiliul de Stat – Decrete*, decretul nr. 9, 82, 192, 258, 365, 442/1959 și 67, 162, 341/1960.

Comutări de sentințe capitale în perioada 1958-1959, conform decretelor Consiliului de Stat

Un referat din 20 octombrie 1958 pentru modificarea decretului 318 a luat în discuție printre altele introducerea pedepsei capitale pentru infracțiunea de uelțire contra ordinii sociale în cazurile grave. Pe de altă parte, se cerea ca în cazul în care instanța constată circumstanțe atenuante, să poată comuta pedeapsa capitală nu doar în muncă silnică pe viață, ci și în alte pedepse mai mici⁴⁵.

Câteva cazuri pot lesne demonstra caracterul politizat al modului în care legea era aplicată, de altfel exprimat direct de prevederile legale în sine. Popescu Lorin de 19 ani, respins la examenul de admitere la facultate din cauza originii sociale, scrie două poezii împotriva regimului și a URSS în 1957. Ulterior

⁴⁵ ANIC, fond CC al PCR. Căcancelarie, ds. 29/1958, f. 146-147.

organizează o **bandă teroristă** împreună cu un alt tânăr, Bibul Dumitru, de 20 de ani și comit câteva jafuri și un asasinat cu scopul de a strânge provizii și arme pentru a se retrage în munți. Povestea reprezintă versiunea oficială iar șansele de a afla cât de adevărată este aceasta sunt aproape nule. Cert este că cei doi sunt prinși la 21 aprilie 1958, iar cererile de comutare le sunt respinse de către Prezidiul Marii Adunări Naționale la 22 septembrie 1958⁴⁶.

Gavrilescu Traian constituia un alt tip de amenințare la adresa regimului, după ce evadase dintr-o colonie de muncă unde își ispășea pedeapsa de 18 ani muncă silnică pentru furt din avutul obștesc. Comite iarăși o serie de furturi, dintre care unul este descris într-un document din care aflăm că cererea sa de comutare a sentinței este respinsă:

“În ziua de 5 mai 1958 s-a dus la Banca de Stat din Reșița și văzând la o masă trei persoane care numărau banii primiți pentru plata salariilor muncitorilor de la o întreprindere, a pus servieta lui pe servieta cu bani, din care a sustras 30000 lei. Apoi a plecat la Baia Mare unde făcând chefuri și petreceri a fost descoperit de organele de miliție.”⁴⁷

Paradoxal, împotriva argumentației din spatele înăsprii politicii penale, în același an, decretul 315 din 19 august 1959 prevedea posibilitatea unor grațieri ca urmare a faptului că “în cei 15 ani care au trecut de la eliberarea patriei noastre, orânduirea democrat populară s-a consolidat, realizându-se noi și mărețe succese în construirea socialismului.”⁴⁸ Erau excluși însă cei condamnați pentru infracțiuni contra statului, inclusiv cele de natură economică, omor etc.

Lupta împotriva fascismului a fost o constantă a regimului comunist din România. După procesele ce au urmat războiului, legionarii au revenit în centrul atenției. În 1958-1959 unii dintre aceștia sunt arestați și au loc procese pentru comploturi imaginare. Zece persoane au fost arestate și condamnate la moarte prin sentințele nr. 62 și nr. 83 ale Tribunalului Militar București din 1959. Toți fuseseră membri ai Gărzii de Fier și majoritatea executaseră deja pedepse în închisori sau lagăre de muncă. Acuzațiile nu au constat în crime de război sau alte crime legate de perioada războiului, așa cum ne-am putea aștepta. Un raport oficial nu a fost identificat, însă din cererile de grațiere⁴⁹ ale acestora rezultă că au fost acuzați de plănuirea unei insurecții armate împotriva ordinii sociale. În acest sens, au fost acuzați de a fi strâns armament și de a fi pus la punct o organizație teroristă, încercând să reorganizeze Mișcarea Legionară. După spusele lui Cristofor Dâncu, membru al clerului și unul dintre cei zece, acuzațiile erau false și de fapt arestările s-au făcut pentru mecanismul de strângere de fonduri creat în scopul ajutorării

---

⁴⁶ ANIC, fond *Consiliul de Stat. Decrete*, ds. 399/1958, f. 6.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 5-6.

⁴⁸ *Decretul nr. 315 privind grațierea unor pedepse și încetarea procesului penal pentru unele infracțiuni*, “Buletinul Oficial”, 19 august 1959, p. 1.

⁴⁹ ANIC, fond *Comitetul Central al PCR Secția Administrativ-Politică*, ds. 17/1959, f. 1-42.

legionarilor nevoiași. Unii dintre ei aveau de asemenea planuri de a părăsi țara, temându-se de persecuții însă toate acestea avuseseră loc la finele anilor 1940.

Roman Uriciuc, primul arestat, povestește în cererea sa de grațiere despre modul în care cercetările au avut loc și cum dovezi false au fost inserate în dosare, despre cum declarații forțate au fost luate sub chinurile torturii. Totul a început de la muniția găsită în propria casă. A fost torturat și i s-a cerut să declare că plănuiau reorganizarea Mișcării Legionare și ocuparea unor instituții de stat în caz de rebeliune. „Mi-a spus că dacă nu spun așa cum mi se cere mă împușcă, mă agață de gard și face proces-verbal că am vrut să evadez.”⁵⁰ Se pare că nici unul dintre cei zece nu a fost executat. Au fost eliberați în 1962-1964, o dată cu cei mai mulți dintre deținuții politici⁵¹. Dar atitudinea liderilor comuniști este sintetizată de către adnotările lui Gheorghiu-Dej pe cererea de grațiere a lui Constantin Atanasiu: “Deși vinovat... (Dej: Deși vinovat...atunci?); Nu am mai fost condamnat niciodată (Dej: Dar ce? Poate ai fi vrut să fii cond. de câteva ori înainte de a te fi cond. la m.)”⁵²

Un alt membru al grupului de mai sus a fost poetul Radu Gyr, care menționează în cererea sa: “Am fost poet și naiv, toată viața mea, și vă solicit din întregul meu suflet, comutarea pedepsei mele. Vă cere grațierea un poet, un biet poet naiv și sărac, bolnav și bătrân și nu un fost terorist sau aventurier politic.”⁵³ Dar poetul naiv fusese unul dintre cei mai proeminenți poeți ai Gărzii de Fier și, deși acuzat și el de insurecție armată, motivul real al sentinței sale capitale au fost poemele sale⁵⁴. Fusese deja închis pentru acestea de două ori. La 2 iunie 1945 a făcut parte din cei 13 acuzați din **procesul jurnaliștilor**.

Prin decretul 217/1960 se adoptă măsura pedepsirii cu moartea pentru deținerea, vinderea sau procurarea de arme și armament de către foștii membri ai grupărilor legionare sau altor formațiuni **reacționare**, menținându-se cruzimea inerentă Codului penal al RPR, conform comentatorilor *Radio Europa Liberă*, care se întreabă totodată dacă este vorba de “luptă de clasă sau frică morbidă?”⁵⁵

Uneori, condamnații la moarte erau ținuti în închisoare în scopul folosirii lor ca informatori în alte procese similare, în ceea ce pare a fi o forma de șantaj. Deși acest fapt nu poate fi documentat, *Radio Europa liberă* semnală acest fenomen în Polonia, în 1952, acești deținuți purtând denumirea de *little fish (rybka)*⁵⁶. Condamnarea prin două sentințe succesive a lotului descris anterior precum și

⁵⁰ *Ibidem*, f. 37.

⁵¹ *Idem*, fond *Consiliul de Stat. Decrete*, ds. 411/1964.

⁵² *Idem*, fond *Comitetul Central al PCR. Secția Administrativ-Politică*, ds. 17/1959, f. 1.

⁵³ *Ibidem*, f. 42.

⁵⁴ Cea mai celebră poezie a lui Radu Gyr, *Ridică-te Gheorghe, Ridică-te Ioane!* a fost considerată o instigare la fascism.

⁵⁵ *Death Penalty in Romania for Some Unauthorized Holders of Fire Arms and ammunition*, 25 January 1961. HU OSA 300-8-3-5493; Records of Radio Free Europe/Radio Liberty Research Institute: Publications Department: Background Reports; Open Society Archives at Central European University, Budapest.

⁵⁶ *Condemned to Death Penalty Used as Witnesses*, 5 March 1952. HU OSA 300-1-2-16515; Records of Radio Free Europe/Radio Liberty Research Institute: General Records: Information Items; Open Society Archives at Central European University, Budapest.

detaliile oferite de către condamnați în cererile de grațiere ne îndreptătesc să presupunem că avem de-a face cu un asemenea caz.

Pedeapsa cu moartea era singura pedeapsă posibilă pentru liderii partizanilor anticomuniști, precum cei din munții Banatului, cinci dintre ei (Spiru Blănaru, Petre Domoșneanu, Ion Tănase, Petre Pușchiță și Romulus Marinescu) condamnați la moarte și executați la 16 iulie 1949 iar alți șapte executați ulterior fără sentință⁵⁷. Liderii grupului Capotă-Dejeu, vinovați de răspândirea unor manifeste, sunt încadrați la infrafracțiunile de nedenuțare, respectiv acte de teroare⁵⁸. În cadrul unui proces spectacol organizat la Cluj la 8 iulie 1958 cei doi primesc sentințe capitale, acestea fiind puse în aplicare la 2 septembrie 1958⁵⁹. Grupul intitulat Garda Albă a fost inventat de către Securitatea hunedoreană conform unor autori, "singura lor vină fiind aceea că avea o poziție ostilă regimului comunist (manifestată verbal în cele mai multe cazuri), că se opuneau colectivizării agriculturii, sau că mai fuseseră condamnați politic în trecut"⁶⁰. La 16 ianuarie 1959 trei dintre membrii săi sunt executați: Ioan Nistor, Miron Roman și Gheorghe Voina⁶¹. În cazul grupului mult mai bine organizat din munții Făgăraș, aceștia sunt acuzați de acte de teroare, frații Toma și Petre Arnăuțoiu fiind executați alături de alți 14 condamnați (Titu Jubleanu, Constantin Popescu, Ioan Sândoiu, Nicolae Andreescu, Ion Constantinescu, Nicolae Ticu, Nicolae Bășoiu, Gheorghe Tomeci, Alexandru Moldoveanu, Ion Drăgoi, Ion Mica, Gheorghe Popescu, Nicolae Nițu și Benone Milea) la 18 iulie 1959, în vreme ce colonelul Gheorghe Arsenescu a fost capturat abia în 1960 și executat în 1962⁶². În cazul celor dintâi, Richard Wurmbrand, prizonier la Jilava în aceeași perioadă afirma că execuțiile nu erau executate de către un pluton: "Călăul era un țigan pe nume Niță, care primea o gratificație de 500 de lei pentru fiecare execuție. Era cel mai cuviincios dintre gardieni: I se spunea Îngerul Negru de la Jilava."⁶³

Furia regimului a mers însă și peste granițele României, așa cum ne arată un caz din 1959. De fapt evenimentele au avut loc în 1955, când un grup armat a atacat ambasada română de la Berna, Elveția, cu intenția declarată de a atrage atenția asupra abuzurilor regimului comunist român și de a demasca activitățile sale de spionaj. În câteva zile ostaticii reținuți au fost eliberați, iar atacatorii arestați și încarcerați în Elveția. Considerând evenimentele drept un episod regizat de agenți ai serviciilor secrete occidentale și de guvernul elvețian, autoritățile române s-au răzbunat în 1957, când Oliviu Beldeanu, liderul grupului, ce fusese eliberat, a fost răpit în Berlinul

⁵⁷ Vladimir Tismăneanu et. alii, *Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România. Raport Final*, București 2007, p. 213.

⁵⁸ AANP, fond *Fișe Matricole Penale*, fișele lui Iosif Capotă și Alexandru Dejeu.

⁵⁹ C. Budeancă, *Represiunea politică în România comunistă. Grupul Capotă-Dejeu*, Cluj Napoca 2006, p. 30.

⁶⁰ Idem, *Represiunea politică în România comunistă. "Garda Albă"* cit., Cluj Napoca 2010, p. 78.

⁶¹ AANP, fond *Fișe Matricole Penale*.

⁶² *Ibidem*, fișa lui Gheorghe Arsenescu.

⁶³ Apud Dorin Dobrințu, *The Anti-Communist Armed Resistance on the Southern Slope of the Făgăraș Mountains and the Iezer Mountains. The Groups Led by Colonel Gheorghe Arsenescu and Lieutenant Toma Arnăuțoiu (1948-1960) (III)*, "Revista Arhivelor. Archives Review" 85 (2008), 2, p. 165.

occidental de către agenți Stasi și ai Securității⁶⁴. După aducerea în România, Beldeanu a fost condamnat la moarte pentru trădare la 31 octombrie 1959 și executat la 2 februarie 1960⁶⁵. O răpire similară are loc la Viena, de unde în anul 1958 este adus la București Traian Puiu, fost primar legionar al Constanței și membru al grupării din exil condusă de Horia Sima. Este condamnat la moarte pentru trădare de patrie, instigare la crima de trădare de patrie și uneltire contra ordinii sociale la 5 septembrie 1960⁶⁶, fiind acuzat că a fost:

“secretar de stat în cadrul așa zisului *guvern național* constituit de Horia Sima împreună cu alți trădători de patrie. Ca membru în guvern, Puiu Traian a desfășurat o intensă activitate printre fugarii români. De asemenea el a avut un rol însemnat în legătură cu formarea școlilor de spionaj trimițând în țară fugari legionari, parașutați în spatele frontului sovieto-român. În perioada anilor 1945-1956, Puiu Traian, în strânsă colaborare cu Horia Sima și alți trădători a desfășurat o intensă activitate de spionaj și de uneltire împotriva RP Române. În anul 1954 Horia Sima îl investește pe Puiu Traian cu funcția de secretar general al organizației legionare din care a condus activitatea garnizoanelor legionare din Austria, Franța, Italia, Spania, Germania Occidentală, Brazilia și Argentina.”⁶⁷

Beneficiază de comutarea sentinței la data de 19 iunie 1963, fără a se publica decretul de comutare în *Buletinul Oficial* și este eliberat un an mai târziu prin decretul nr. 411/1964⁶⁸.

Într-un alt context are loc comutarea sentinței unui alt membru al grupării conduse de Horia Sima, Pamfil Șeicaru, ce fusese unul dintre condamnații la moarte în lotul jurnaliștilor din 1945, acuzat de dezastrul țării și crime de război prin activitatea publicistică și care nu beneficiase de niciuna dintre legile ulterioare de comutare a pedepsei. Deși în 1966 legislația internă prevedea prescrierea faptelor, normele internaționale nu cuprindeau asemenea prevederi, iar autoritățile române se izbesc de acest impediment în demersul lor, găsind în cele din urmă un artificiu juridic. Motivul era, bineînțeles, colaborarea lui Șeicaru cu regimul de la București, sau, după cum aflăm din expunerea de motive a Ministerului Afacerilor Interne, “Pamfil Șeicaru, ca emigrant, are o atitudine corespunzătoare și desfășoară în străinătate, prin scris, o activitate utilă țării noastre.”⁶⁹ Contextul nu era deloc favorabil unor asemenea decizii de prescriere, în condițiile în care în URSS-ul anului 1962 legislația prescriptivă este suspendată temporar pentru a permite condamnarea la moarte a unui grup de criminali de război sovietici în cadrul unui proces secret ce a avut loc la Kiev, girat de chiar Leonid Brejnev, pe atunci președinte al Prezidiului

⁶⁴ Stejărel Olaru, *Cei Cinci Care au Speriat Estul*, Iași 2003.

⁶⁵ AANP, fond *Fișe Matricole Penale*, fișa lui Oliviu Beldeanu.

⁶⁶ ANIC, fond *Consiliul de Stat. Decrete*, decret nr. 321/1963, f. 1.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 5-6.

⁶⁸ *Ibidem*, decret nr. 411/1964.

⁶⁹ *Ibidem*, decret nr. 977/1966, f. 4.

Sovietului Suprem⁷⁰. Condamnările pentru crime de război sau împotriva umanității sunt clasificate drept imprescriptibile în dreptul internațional doi ani mai târziu, la 26 noiembrie 1968 prin *Convenția Națiunilor Unite privind non-aplicabilitatea imprescribilității asupra crimelor de război și crimelor împotriva umanității*”, ratificată de România în septembrie 1969⁷¹.

Totuși, un alt caz din 1959, reconstituit într-un film documentar⁷² în 2004, a pus autoritățile într-o situație și mai puțin obișnuită. Cinci bărbați și o femeie, Alexandru și Paul Ioanid, Haralambie Obedeanu, Sașa Mușat, Igor și Monica Seviانو, cu toții evrei și membri ai nomenclaturii, au fost acuzați de jefuirea unui vehicul al Băncii de Stat, furând o sumă uriașă de bani într-o țară unde nu o puteau folosi. Acuzația nu a fost cea de jaf, ci uneltire împotriva ordinii socialiste⁷³. În documentarul regizat de Alexandru Solomon, acesta avansează mai multe ipoteze: act de sfidare a unui grup de membri de partid de prim rang nemulțumiți de turnura pe care regimul o luase, victime ale epurărilor antisemite pe care partidul le opera în acei ani etc. Coroborate cu mărturiile unora dintre participanți, toate aceste ipoteze par plauzibile. După capturare, jefuitorilor le-a fost cerut să joace într-un film de propagandă despre propriile lor fapte, numit *Reconstituirea*⁷⁴. Partea finală a filmului nu a fost însă o reconstituire, ci chiar procesul real în urma căruia cei cinci bărbați au fost condamnați la moarte și executați. *Reconstituirea* a fost folosit în proiecții destinate exclusiv unui auditoriu format din membri de partid; cu siguranță a constituit un caz delicat pentru propagandă. Acceptul de a își juca propriile roluri au constituit probabil o încercare disperată a protagoniștilor de a-și salva viața, eveniment unic în istoria pedepsei capitale, egalat prin grotesc poate numai de emisiunile televiziunilor chineze contemporane avându-i în prim plan pe condamnați înaintea execuției. Nu a fost singura încercare de a se salva, după cum putem afla din filmul lui Alexandru Solomon. Anchetatorul cazului, Gheorghe Enoiu povestește că Paul Ioanid, fost reprezentant al României la programul spațial al URSS i-a cerut în cadrul unei întrevederi posibilitatea de a fi trimis în spațiu⁷⁵.

Abia în 1960, pentru prima dată, art. 24 al Codului penal modificat prin decretul nr. 212 din 17 iunie menționează moartea ca o pedeapsă – nu în lista generală a pedepselor, ci într-un articol separat:

---

⁷⁰ Lev Simkin, *Death sentence despite the law: A Secret 1962 Crimes-against-Humanity Trial in Kiev*, “Holocaust and Genocide Studies” 27 (2013), 2 (Fall), p. 299-312.

⁷¹ *Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes against Humanity*, 26 noiembrie 1968, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?mtdsg_no=IV-6&chapter=4&lang=en (accesat la 15 iunie 2013).

⁷² *Marele Jaf Comunist* (regizor Alexandru Solomon, producția BBC et. alii), Franța-România-Germania-UK, 2004, 70 min.

⁷³ AANP, fond *Fișe Matricole Penale*, fișele lui Alexandru Ioanid, Paul Ioanid, Haralambie Obedeanu, Sașa Mușat, Igor Seviانو și Monica Seviانو.

⁷⁴ Alexandru Solomon, *The Experiences of a Filmmaker. Reconstructing Reality from Documents in Communist Archives*, în *Past for the Eyes: East European Representations of Communism in Cinema and Museums after 1989* (ed. Oksana Sarkisova & Péter Apor), Budapest 2008, p. 57-79.

⁷⁵ *Marele Jaf Comunist*, 1:09:40.

“Ca măsură excepțională pentru pedepsirea celor mai grave infracțiuni îndreptate împotriva orânduirii sociale sau de stat a Republicii Populare Române ori a ordinii sale de drept, se aplică, în cazurile și condițiile anume prevăzute în lege, pedeapsa cu moartea.

Pedeapsa cu moartea nu se aplică infractorului care nu împlinise 18 ani la data săvârșirii infracțiunii și nici femeii gravide sau care un copil în vârstă de până la 3 ani.

De asemenea, pedeapsa cu moartea nu poate fi executată dacă cel condamnat este o femeie gravidă sau care are copil în vârstă de până la 3 ani.

În cazurile arătate la alin. 2 și 3, pedeapsa cu moartea se înlocuiește cu maximul muncii silnice pe timp mărginit.”⁷⁶

Totodată, infracțiunile contra statului aveau să fie în continuare judecate de către tribunalele militare. Măsura, introdusă prin legea 16/1949, mai fusese confirmată și în 1956 prin articolul 16 al decretului 90⁷⁷.

Jurnaliștii *Radio Europa Liberă* semnalau că decretul de fapt abolise pedeapsa capitală pentru un mare număr de infracțiuni⁷⁸. Ei enumeră numai trei serii de infracțiuni rămase capitale: cele contra ordinii sociale, genocidul și omorul cu premeditare așadar prevederile care pedepseau criminalitatea economică nu mai includ pedeapsa cu moartea.

Un nou titlu este deschis în cadrul Codului penal, intitulat *Infracțiuni contra păcii și omenirii*. Genocidul (art. 231²) face parte din acest tip de infracțiuni, ca și alte crime de război ce sunt mult mai bine definite acum, probabil în urma acordului încheiat la Geneva în 1955 în contextul războiului rece. De asemenea, supunerea la tratamente neomenoase rezultând înuciderea, mutilarea sau exterminarea unor persoane era pedepsită similar (art. 231⁴). Cei definiți prin acest articol erau: “bolnavii, membrii personalului civil sanitar sau al Crucii Roșii, naufragații, prizonierii de război și în general a orice alte persoane căzute sub puterea adversarului, ori supunerea lor la experiențe medicale sau științifice care nu sunt justificate de un tratament medical în interesul lor.”⁷⁹ Prevederile referitoare la delapidare au fost modificate prin același decret până în 1969, nici unul dintre alineatele articolului 236 ne mai prevăzând pedeapsa cu moartea. Sentințele condamnaților aflați în așteptarea execuției pentru această infracțiune sunt comutate în 25 de ani muncă silnică (art. III).

Cu referire la modul în care execuțiile aveau loc, regulamentul din 1958⁸⁰ reflectă câteva modificări comparativ cu cel care deja era în uz din 1942, introduse

⁷⁶ Decret nr. 212 privind modificarea Codului Penal, “Buletinul Oficial”, 14 iunie 1960, p. 47.

⁷⁷ ANIC, fond *Consiliul de Stat. Decrete*, decret 90/1956, p. 144.

⁷⁸ *Death Penalty in Romania for Some Unauthorized Holders of Fire Arms and ammunition*, 25 January 1961. HU OSA 300-8-3-5493; Records of Radio Free Europe/Radio Liberty Research Institute; Publications Department; Background Reports; Open Society Archives at Central European University, Budapest.

⁷⁹ Decret nr. 212 privind modificarea Codului Penal, “Buletinul Oficial”, 14 iunie 1960, 50.

⁸⁰ ACNSAS, fond *Documentar*, ds. 13209, vol. 3, f. 269-281.

probabil imediat după război⁸¹. Cererea de grațiere trebuia să fie adresată în termen de 24 și nu 48 de ore după respingerea apelului. În regulamentul din 1942 vizita unui preot și a rudelor, posibilitatea de a lăsa un testament ori oferirea unui pahar de alcool erau permise, însă în 1958 toate acestea sunt interzise de către autorități. Numai anumiți reprezentanți ai autorităților și un medic aveau permisiunea de a fi prezenți pentru a superviza execuția. În ambele regulamente, execuția avea loc prin împușcare, de către un pluton de execuție, condamnatul trebuind să fie legat la ochi. Noul regulament stabilea că dacă o femeie însărcinată era condamnată la moarte, ea nu urma să fie executată imediat după naștere, ci după încă 9 luni. Oricum, nu am identificat niciun caz în care o femeie să fie executată, deși exemple de sentințe capitale există: în mai 1948 sentința Aureliei Cosma din martie 1944 pentru înaltă trădare era comutată⁸²; Popovici Lucia a beneficiat de asemenea de o comutare în muncă silnică pe viață a sentinței capitale pentru crimă cu premeditare și cruzimi în 1959, la fel ca și Hornoiu Maria în 1960, în vreme ce pentru Spânu Sabina din Pogoria, sentința pentru crimă este comutată în 20 ani muncă silnică în 1965⁸³.

Decretul 215/1960 modifică articolul 16 din *Regulamentul privind executarea hotărârilor judecătorești prin care s-a pronunțat pedeapsa cu moartea* și prevede înlocuirea pedepsei capitale cu maximumul muncii silnice pe timp mărginit în cazul femeilor gravide sau cu un copil sub vârsta de 3 ani⁸⁴. Inutil de menționat că drepturi fundamentale precum menținerea contactului cu familia, prevăzut de altfel într-un document din 1955 al Națiunilor Unite (*“Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners”*), nu erau respectate⁸⁵. Aspecte mai grave precum aducerea la cunoștință a datei execuției erau ignorate deliberat de către autorități, precum am putut observa într-un caz raportat de colonelul Doicaru. De asemenea, înștiințarea familiei asupra datei execuției cel mai probabil nu avea loc în această perioadă, de cele mai multe ori fiind comunicat doar decesul, la o dată ulterioară.

Apogeul execuțiilor din 1958-1959 cunoaște un declin în 1960, când sunt înregistrate 17 execuții, 8 dintre acestea pentru omor și 5 pentru uneltire împotriva ordinii de stat. În anii ce au urmat până la reforma penală din 1969, numărul celor executați a scăzut, având loc numai o singură execuție pentru rebeliune în 1962, una pentru acte de teroare în același an, una pentru tâlhărie cu omor în 1967 și 11 pentru crimă înregistrate în întregul interval. Fișele matricole penale oferă informații despre 8 execuții între 1965 și 1968⁸⁶, în vreme ce o situație statistică a Ministerului Justiției menționează 11 sentințe capitale⁸⁷. Deși pare o proporție credibilă, iar documentele se confirmă reciproc, cifrele trebuie considerate ca fiind relative.

---

⁸¹ *Regulamentul Asupra Normelor de Urmărit la Executarea Pedepsei cu Moartea*, “Buletinul Oficial”, aprilie 1942.

⁸² ANIC, fond *Ministerul Justiției. Direcția Judiciară*, ds. 518/1948, f. 9.

⁸³ ANIC, fond *Consiliul de Stat. Decrete*, decret 35/1967, f. 1.

⁸⁴ *Ibidem*.

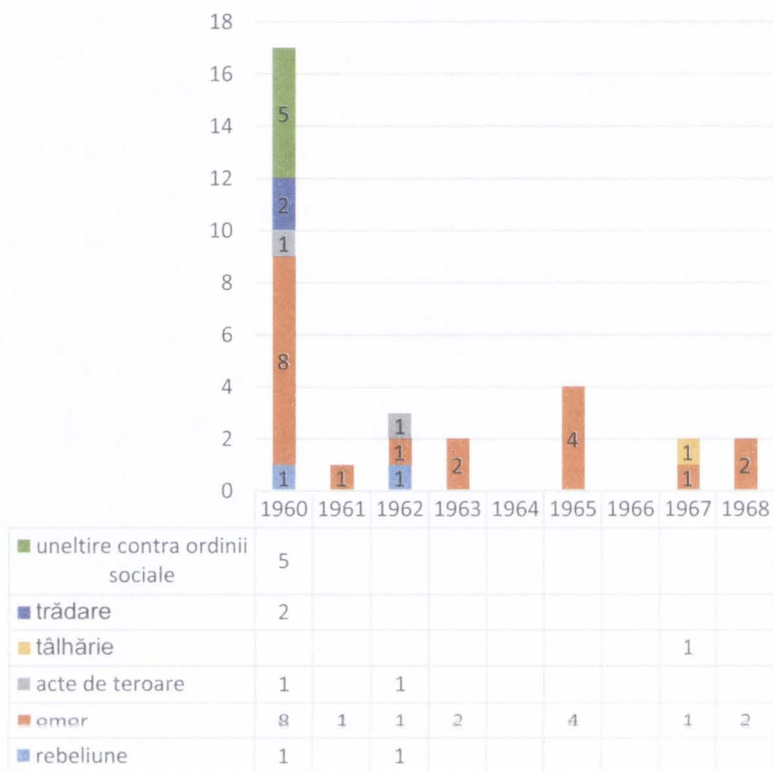
⁸⁵ Peter Hodgkinson, *The Greater Stigma? Family Visits to the Condemned*, in *Capital Punishment. New Perspectives* (ed. Peter Hodgkinson), Farnham 2013, p. 136.

⁸⁶ AANP, fond *Fișe Matricole Penale*, date prelucrate de către autor.

⁸⁷ AMJ, fond *Secretariatul General*, ds. 75, vol. 6, f. 2.

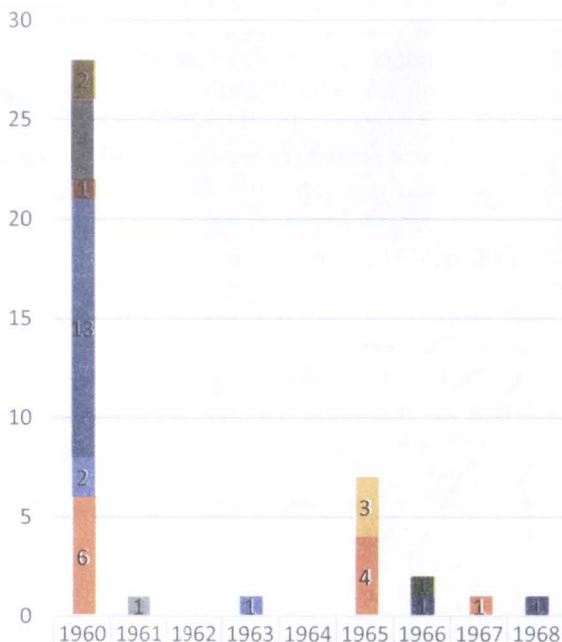
Comutările în această perioadă se caracterizează printr-o revenire la cifrele normale după anul 1960, excepție făcând anul venirii lui Ceaușescu la putere, 1965, când au loc 7 acte de clemență, toate pentru omor sau tâlhărie cu omor, asemenea acte fiind obișnuite în cazul instalării noilor lideri⁸⁸.

Execuții în perioada 1960-1968 conform fișelor matricole penale

⁸⁸ ANIC, fond *Consiliul de Stat. Decrete*.

Comutări de sentințe capitale în perioada 1960-1968, conform decretelor Consiliului de Stat

■ crime de război							1		
■ încălcarea îndatoririlor de serviciu							1		1
■ înșelăciune în dauna avutului obștesc	2								
■ delapidare	4								
■ tentativă la tâlhărie în dauna avutului obștesc	1								
■ insurecție armată	13								
■ uneltire contra ordinii sociale									
■ trădare	2		1						
■ tâlhărie cu omor							3		
■ acte de teroare							1		
■ omor	6								1
■ rebeliune									

În 1962-1964 a încetat perioada represiunii directe prin eliberarea celor mai mulți dintre prizonierii politici. Conform decretelor⁸⁹ emise în acest sens, peste 70 de deținuți, ale căror sentințe cu moartea fuseseră între timp comutate, au fost de asemenea eliberați⁹⁰. O nouă politică vis-a-vis de pedeapsa cu moartea, mai subtilă, avea să debuteze după aceste evenimente, după cum vom vedea.

Două cazuri din 1966 și 1968 atrag atenția prin legătura dintre impactul evenimentelor asupra opiniei publice și influența exercitată în emiterea sentinței. Este vorba despre două accidente de cale ferată, condamnații fiind Cîinaru Alexandru⁹¹, acar, pentru producerea unui accident de cale ferată în data de 31 mai 1966 și Petrișor Teodor⁹², impieगत, pentru un accident din 1968, considerați responsabili prin neglijență. În cazul celui dintâi, ministrul justiției face precizarea că acesta “face parte dintr-o familie de țărani cooperatori, care participă activ la muncile agricole”⁹³, în vreme ce procurorul general spune că “inculpatul a manifestat o atitudine nesinceră în răspunsurile sale la interogator”⁹⁴, însă ținând seama de “periculozitatea deosebită a faptelor”, ambii resping cererea de comutare a pedepsei, în vreme ce ministrul de interne este singurul care este de acord cu comutarea⁹⁵.

Petrișor Teodor este condamnat în urma unui proces spectacol ținut în gara Teiuș în fața unui auditoriu, menit să dea un sens instructiv procesului. Sentințele ambilor au fost comutate în cele din urmă de către Consiliul de Stat.

În concluzie, atenția acordată inițial criminalilor de război/inamicilor politici, într-o atmosferă dominată de acapararea puterii, corespunde *Etapei terorii* delimitată de Andrew Scobell în studiul său⁹⁶, în vreme ce o a doua etapă, incluzând *Rutinizarea și codificarea represiunii* s-a tradus în câteva decrete ce modificau Codul penal și introduceau un nou sistem juridic. Așa cum observa Scobell⁹⁷, schimbarea la nivelul conducerii de partid a atras de obicei și o schimbare a politicii vis-a-vis de pedeapsa cu moartea, însoțind o revizuire a Codului penal, numind-o *Reajustare*. Această etapizare poate fi aplicată și în România, unde un nou cod penal a fost adoptat în 1969, prevederile legale fiind mai clar stabilite. Pe de altă parte, această ultimă etapă nu coincide nici cu o perioadă de liberalizare economică, nici cu creșterea criminalității economice, care avuseseră loc mult mai devreme în anii 1958-1959, putând astfel considera că etapa reajustării corespunde mai degrabă acestui ultim interval. Gheorghe Gheorghiu-Dej, liderul stalinist, a decedat în 1965, când

⁸⁹ Între 1962 și 1964 au fost emise mai multe decrete în acest sens, unele dintre ele conținând mii de nume (ex. 310/16 iunie 1964 și 411/24 iulie 1964).

⁹⁰ Un volum de documente cuprinzând aceste decrete editat de către Dorin Dobrinu și Andrei Muraru este în curs de apariție.

⁹¹ ANIC, fond *Consiliul de Stat. Decrete*, ds. 774/1966, f. 1-17.

⁹² *Ibidem*, ds. 1167/1968, f. 1.

⁹³ *Ibidem*, f. 9.

⁹⁴ *Ibidem*, f. 10.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 5.

⁹⁶ Andrew Scobell, *The Death Penalty under Socialism. 1917-1980: China, the Soviet Union, Cuba and the German Democratic Republic*, “Criminal Justice History: An International Annual” 12 (1991), p. 189-234.

⁹⁷ *Ibidem*.

Nicolae Ceaușescu devine noul Secretar General al Partidului Comunist Român. Cel mai important eveniment de după anii 1958-1959 l-a constituit cu siguranță eliberarea deținuților politici, printre ei regăsindu-se și foști condamnați la moarte. Primii ani ai regimului Ceaușescu sunt de asemenea caracterizați printr-o scădere a numărului sentințelor capitale însă, așa cum am văzut în cazul celor două accidente de cale ferată, anumite cazuri sunt exploatate propagandistic.

Ideology, Repression, and the Death Penalty in the decade before the Adoption of the Penal Code in 1969

(abstract)

In terms of the death penalty, the first half of the communist period was very dynamic in Romania. Its start was dominated by the issue of dealing with war criminals, which often took a retributive form, a disguised way of punishing the fascists, former political rivals of the communists. In 1949, the legal provisions concerning capital punishment were extended to several economic and political crimes, intended to frighten a large part of the population. The zenith of this policy were the years 1958-1959, when the highest rates of executions of the whole period of 1944-1990 were registered. The leadership change usually determined a policy change regarding the death penalty, accompanied by a revision of the Penal Code. Gheorghe Gheorghiu-Dej, the Stalinist ruler of Romania died in 1965, when Nicolae Ceaușescu became the new Secretary General of the Romanian Communist Party. This revision of the legal frame also took place in Romania, where a new Penal Code was adopted in 1969, increasing the accuracy of the legal provisions and opening, in Foucauldian terms, a more refined era in the history of capital punishment.